

Küsimusleht nr. 39

Kohitsemine.

1936. a. avaldas ERM küsimuslehe nr. 13 koduloomade kohitsemisest. Vastuste läbitöötamisel tekkis terve rida probleeme, mille selgitamiseks ongi koostatud alljärgnev üksikasjalisem küsimustik. Küsiteldavat argu kuhjatagu küsimustega üle, vaid lastagu vabalt jutustada. Hiljem esitatagu siis need küsimused, mis jutustamisel vastamata jäid.

a) Üldiselt.

1. Missuguse üldnimetuse all on Teie pool tuntud loomade suguvõimetuks tegemine? Kas tarvitati eri loomade puhul eri nimetusi? Missuguseid?
2. Kuidas nimetatakse kohitsemata ja vastavalt kohitsetud loomi (täkk — ruun, kult — orik jne.)
3. Missuguseid loomi kohitsetakse? Kas varem kohitseti ka teisi loomi pääle nende, keda tänapäeval kohitsetakse? Millal ja mis pärast kadus nende kohitsemiskomme?
4. Kirjeldage lähemalt iga looma kohitsemispõhjused!
5. Kas on teada midagi kodulindude kohitsemisest?
6. Mida teatakse emaste loomade (näit. emiste) suguvõimetuks tegemisest? Kuidas see toimus? Mis eesmärgiga?
7. Mis vanaduses võeti (võetakse) kohitsemine ette? Kas oli erinimetusi eri vanuses kohitsetud loomadel (näit. härgadel)?
8. Kas eelistati kohitsemisel teatavat aastaaega, kuufaasi (noor-, vanakuu), ilma (soe, külm, kuiv, vihmane jne.), päevaaega (hommik, õhtupoolik)? miks?
9. Kes kohitsesid (kohitsevad) loomi? Kas oli (on) külas olemas vastavaid ametimehi? mis ühiskonnakihi? Kas teotsesid need ka muu loomaarstimisega? Milline oli nende töötasu? Teatage mõne vanema kutselise kohitseja nimi ja aadress.
10. Kuidas suhtus (suhtub) kohitsejaisse rahvas? Märkige üles pilkelaulud kohitsejate üle.
11. Kas (ja mis ajani) on teie pool liikunud ka rändavaid elukutselisi kohitsejaid? Kuidas neid nimetati? Mis rahvusest nad olid? Missugused olid nende tööriistad (üksikasjaline loend)? Nende töötasu?

Kas liikusid nad kogu aasta ringi või ainult teatud aastaajal? Oli neil õpilasi kaasas? Kui on teada mõne sellise endise rändava kohitseja elukoht, saatke tema aadress.

12. Kas oli mingeid erinevusi kohitsemises mõisades ja talurahva juures (näit. kas mõisades tarvitati erinevaid kohitsemisviise jne.)? Kes kohitsesid mõisaloomi?

b) Lõikamine.

13. Tänapäeval üldiselt kõiki loomi lõigatakse. Kas oli see ka varem nii või piirdus lõikamine ainult teatud loomadega? missugustega? Millal ja kelle poolt hakati teisi loomi lõikama?

14. Missugused nõuded seati (seatakse) kohitsemisnoale (kõva, pehme teraga, terava või ümara otsaga jne.)? Miks? Kas oli olemas erilisi kohitsemisnugasid? Nende lähem kirjeldus. Kas võis kohitsemisnuga ka muuks otstarbeks kasutada? Kui ei, siis miks?

15. Kirjeldage üksikasjaliselt lõikamistoimingut ja selle ettevalmistamist eri loomade juures, rõhutades eriti loomade kinnihoidmisviise:

a) koer, kass — kuidas kaitsti end nende võimaliku hammustamise või küünistamise vastu?

b) kult — kuidas hoiti põrsast? kuidas vanemat kultit?

c) jäär — tall, vanem jäär?

d) pull — kas pikali (kuidas tõmmati pikali ja hoiti maas?) või püstijalu (kuidas hoiti paigal?)?

e) täkk — üksikasjaline kirjeldus hobuse mahatõmbamisest ja selleks kasutatavaist vahendeist.

Lõikamistoimingut kirjeldamisel selgitage, kuidas lõigati (lõigatakse) haavandid (üks või kaks), kuidas katkestati (katkestatakse) „sooned” ja miks üht katkestamisviisi on eelistatud teisele, mis-suguseid abinõusid on kasutatud verejooksu sulgemiseks „soon-test” (nende nimetus) ja mis loomade juures jne.

16. Mida pandi haavale rohuks varem, mida nüüd? Kas olid eri rohud suurematele ja väiksematele loomadele?

17. Milliseid muid vahendeid oli rohu kõrval haava paranemise mõjustamiseks (ebausukombed — nende lähem kirjeldus)?

c) Põletamine.

18. Kas on teateid haava lõikamisest tuliseks aetud noa või mõne muu terariistaga? „Soonte” läbilõikamisest nõnda? Lõikehaava pärastisest põletamisest?

19. Mida peeti põletamise paremusteks võrreldes tavalise lõikamisega?

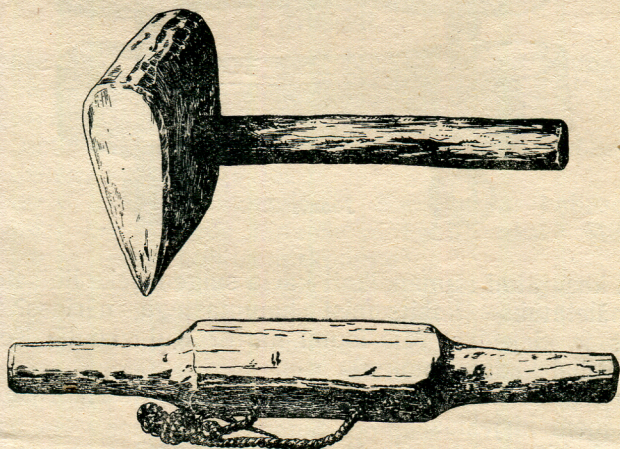
20. Kas mäletatakse kogu munandikoti äralõikamist tuliseks aetud eriliste kääridega („ungru rauad”) või müude vahenditega? Mis loomadel? Kirjeldage toimingut ja vahendeid üksikasjaliselt!

d) Sidumine.

21. Kas mäletatakse munandikoti kaela kinninõõrimist kohitsemise otstarbel? Mis loomade juures? mis vanuses? Toimingu nimetus? Millal kadus komme?
22. Missugust nõõri selleks kasutati? Missugust sõlme? Kogu toimingu kirjeldus!
23. Kas sidumist kasutati rohkem mõisades või taludes?

c) Kolkimine.

24. Mis loomi kolgiti? Kui vanalt? Millal kadus kolkimiskomme? Kuidas nimetati toimingut?

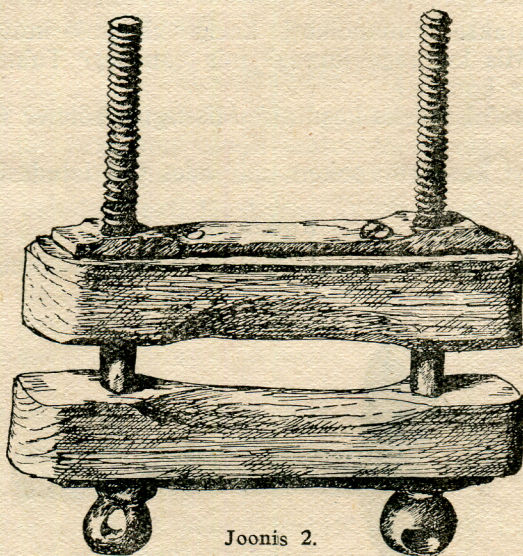

Joonis 1.

25. Kas on tuntud sellised kolkimisriistad, nagu näidatud joon. 1? Nende nimetus? Kirjeldage üksikasjalisemalt nende kasutamist!
26. Missuguseid teisi abinõusid kasutati kolkimiseks? Kuidas toimus siis kolkimine? Kas kolgiti „sooni” või ka munandeid endid? Kumb viis oli parem? miks? Kas pandi kolgitud kohale ka rohtu? Mida?
27. Kas on kolkimisega seoses munandikotti oraga torgitud? miks?
28. Kui kaua vältas kolkimistoiming? Mis oli tunnuseks, et looma küllalt taotud? Mis pahed olid seotud liiga kauase või liiga vähesse kolkimisega? Kuidas kutsuti liiga vähe taotud härga?

f) Muid kohitsemisviise.

29. Kas tuntakse kohitsemisriista joon. 2? Tema nimetus? Mis looma juures seda tarvitati? Kuidas? Kas torgiti seejuures ka oraga munandeid?

Joonis 2.

30. Kas on kasutatud munandikoti kaela sulgemiseks lihtsaid puulõkse?
31. Kas mäletatakse kohitsemist hammastega närides? Toimingu nimetus ja kirjeldus! Mis loomi näriti? Kui vanalt? Kes tavaliselt näris? Millal kadus komme?
32. Kas on teateid kohitsemisest munandikoti mitmekordse väänamise abil? Lähem kirjeldus!
33. Kas on kohitsetud ka ainult oraga torkides?
34. Kuidas nimetatakse ühe munandiga loomi? Kas neid oli (on) võimalik kohitseda tulemusrikkalt? Kirjeldage sellise looma kohitsemist üksikasjaliselt!
35. Kuidas toimiti muude ebanormaalsuste puhul („suured munad“, sooled munandikotis jms.)? Mis tähendab nimetus „vesimunad“?
36. Kuidas hindab rahvas vanaaegseid kohitsemisviise? Mida peetakse nende kadumise põhjuseks?
37. Muretsege muuseumile vanaaegseid kohitsemisriistu või teatage, kus neid leidub!

Vastused palutakse saata Eesti Rahva Muuseumile,
Tartu, Veski tn. 32.